Hallintovaliokunnan lausuntopyyntö asiassa O 45/2022 vp; Maahanmuuttoviraston asiantuntijalausunto Hallintovaliokunnalle 4.10.2022

Venäläisten jättämien turvapaikkahakemusten määrä on kasvanut liikekannallepanon jälkeen. Liikekannallepanon jälkeen (21.-1.10.2022) venäläiset ovat jättäneet turvapaikkahakemuksia yhteensä 232 kpl. Itärajalla venäläisten turvapaikkahakemuksista (232) on jätetty (21.-1.10.2022) 60 kpl. Loput on jätetty poliisilaitoksilla eripuolilla Suomea. Liikekannallepanon jälkeisissä hakemuksissa vedotaan lähes yksinomaan liikekannallepanoon ja pelkoon joutua sotaan Ukrainassa. Hakijoiden joukossa on ollut runsaasti palvelusikäisiä miehiä. Venäläiset ovat jättäneet tänä vuonna (1.1.-1.10.2022) turvapaikkahakemuksia yhteensä 648 kpl, joista maaliskuussa 112, syyskuussa 267 ja lokakuussa 20. Muina kuukausina hakemusmäärät ovat olleet välillä 17-53 kpl. Turvapaikanhakijoiden määrän kehittymistä on vaikea arvioida, koska se riippuu esimerkiksi Venäjän tilanteesta ja Venäjän rajaviranomaisten toiminnasta.

Suomen kansallinen lainsäädäntö kansainvälisen suojelun osin pohjaa kansainväliseen oikeuteen. Suomen ratifioiman pakolaisten oikeusasemaa koskevan yleissopimuksen mukaisesti Suomella on sopimusvaltiona velvollisuus varmistua, ettei pakolaista palauteta sellaisille alueille, jossa hänen henkeään tai vapauttaan uhataan rodun, uskonnon, kansalaisuuden ja tiettyyn yhteiskunnalliseen ryhmään kuulumisen tai poliittisen mielipiteen vuoksi. Jokaisen kansainvälistä suojelua hakevan tapauksessa on tehtävä erillinen, yksilöllinen tutkinta, jotta palautuskiellon noudattamisesta voidaan varmistua.

Yksilöllinen tutkinta toteutetaan luonnollisesti myös jokaisen venäläisen turvapaikanhakijan tapauksessa. Suojelun tarvetta arvioitaessa huomioidaan turvapaikanhakijan yksilöllinen tilanne sekä ajankohtainen maatieto. Lisäksi arviossa huomioidaan asepalveluksesta kieltäytymisen seuraukset. Maatiedon perusteella arvioidaan, onko turvapaikanhakija

PL 10
00086 Maahanmuuttovirasto
puh. 0295 430 431
faksi 0295 411 720

PB 10
00086 Migrationsverket
tfn 0295 430 431
fax 0295 411 720

PO Box 10
FI-00086 Maahanmuuttovirasto
tel. +358 295 430 431
fax +358 295 411 720

vaarassa joutua osallistumaan sotarikoksiin, rikoksiin rauhaa vastaan tai rikoksiin ihmiskuntaa vastaan. Maahanmuuttovirasto tuottaa maatietoa jatkuvasti päätöksentekemisen tueksi.

Asepalveluksesta kieltäytyminen ja siitä seuraava uhka voidaan katsoa kansainväliseen suojeluun oikeuttavaksi seikaksi vain, jos se johtaa rangaistukseen. Mikäli tämä rangaistus arvioidaan kohtuuttoman ankaraksi, voi se itsessään riittää turvapaikkaperusteeksi. Ulkomaalaislain 87 a §:n 5 momentin mukaisesti vainoksi luetaan myös, jos kieltäytyminen tapahtuu ja siitä rankaistaan tai asetetaan syytteeseen sellaisen selkkauksen yhteydessä, jossa asepalveluksen suorittaminen sisältää tai edellyttää sotarikosten tai rikosten rauhaa tai ihmiskuntaa vastaan tekemistä. Suomen lainsäädäntö vastaa sisällöltään EU-direktiiviä vaatimuksista kolmansien maiden kansalaisten ja kansalaisuudettomien henkilöiden määrittelemiseksi kansainvälistä suojelua saaviksi henkilöiksi (2011/95/EU).

Asepalveluksesta kieltäytyminen sen pelossa, että joutuu tekemään sotarikoksia, luokitellaan yleisesti poliittisesta mielipiteestä johtuvaksi vainoksi. Ulkomaalaislain 87 b §:n mukaisesti poliittisella mielipiteellä tarkoitetaan erityisesti mielipiteitä, ajatuksia ja uskomuksia mahdollisista vainoa harjoittavista toimijoista ja niiden politiikoista tai menetelmistä. Mikäli asepalveluksesta kieltäytyessä henkilö on vaarassa joutua kohtuuttoman rangaistuksen tai syytteeseen panon kohteeksi kansalaisuus- tai alkuperämaavaltionsa toimesta, voidaan ulkomaalaislain sekä pakolaissopimuksen mukainen poliittisesta mielipiteestä johtuva vaino mahdollisesti todeta ja turvapaikan edellytykset voivat täyttyä.

Maahanmuuttovirastolla ei ole saatavilla tilastotietoa eri perustein tehdyistä turvapaikkahakemuksista, sillä yksittäisellä hakijalla saattaa olla hakemuksessaan useita eri perusteita. Näin ollen tilastoja määristä hakemuksissa, joissa perusteena on asevelvollisuudesta kieltäytyminen, ei ole saatavilla. Tarkasteltaessa laajemmin viime vuosia, Venäjän kansalaisten osalta merkittäviä hakijaprofiileja olleet pohjoiskaukasialaiset hakijat, poliittiset aktivistit sekä Jehovan todistajat. Nyt vallitsevan tilanteen valossa toistaiseksi venäläisten jättämien turvapaikkahakemusten määrässä on ollut vain maltillista kasvua. Sodan vastustaminen sekä asevelvollisuudesta kieltäytyminen ovat kuitenkin jo aikaisemminkin tänä vuonna esiintyneet Venäjän kansalaisten turvapaikkahakemuksissa. Tällä hetkellä liikekannallepanon sekä asepalveluksesta kieltäytymisen seurauksista ja vaikutuksista Venäjällä tarvitaan kuitenkin vielä lisää tietoa.

Suomi on varautunut laajamittaiseen maahantuloon niin Baltian maiden ja Puolan suunnasta kuin myös itärajan yli. Maahanmuuttovirastossa ollaan valmistauduttu mahdolliseen turvapaikkahakemusten määrien kasvuun ja yhteistyötä tehdään tiiviisti muiden viranomaisten ja toimijoiden kanssa. Tarvittaessa Maahanmuuttovirasto pystyy lisäämään vastaanottokapasiteettia nopeasti. Nykyisessä tilanteessa nopea laajentaminen perustuu 91 toimivan yksikön laajentamiseen ja uusien vastaanottokeskusten ja hätämajoitusten käyttöön ottoon. Maahantulijoiden rekisteröintiä varten on mahdollista perustaa järjestelykeskuksia. Järjestelykeskusten perustamiseen tähtäävät suunnitelmat on tehty yhdessä Rajavartiolaitoksen, poliisin ja palveluntuottajien kanssa. Suomea velvoittavat kansainväliset sopimukset sekä kansallinen lainsäädäntö kuitenkin edellyttävät joka tilanteessa turvapaikkahakemusten asianmukaisen käsittelyn, jossa jokaisen hakijan yksilöllinen tilanne selvitetään. Vain tällä menettelyllä voidaan varmistua, ettei palautuskieltoa rikota.

Mikäli laajamittaisen maahantulon tilanteessa päätettäisiin ottaa käyttöön rajavartiolain tuore 16 §, voitaisiin rajanylityspakkoja väliaikaisesti sulkea, rajanylitysliikennettä rajoittaa ja kansainvälisen suojelun hakemista keskittää. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että esimerkiksi Venäjältä asepalvelusta pakenevien hakemusten vastaanotto keskeytettäisiin tai että ne käsiteltäisiin eri menettelyssä kuin turvapaikkahakemukset yleensä. Valtioneuvosto voi päättää turvapaikanhaun keskittämisestä yhteen tai useampaan rajanylityspaikkaan, jos kyse on lyhyessä ajassa tapahtuvasta poikkeuksellisen suuresta maahantulijoiden määrästä tai tiedosta tai perustellusta epäilystä, että maahantulo on vieraan valtion tai muun toimijan vaikutuksesta tapahtuvaa. Rajoittaa ei voi enempää kuin uhan torjumiseksi on välttämätöntä.

Turvapaikkayksikkö työskentelee lukuisissa tehtävissään ylialueellisesti (paikkakuntariippumattomasti). Tämä koskee turvapaikkaprosessissa niin tukityötä kuin puhuttelu- ja päätöksentekotyötä. Ylialueellisen toiminnan on mahdollistanut turvapaikkaprosessin asioiden siirtyminen kokonaan sähköiseen muotoon ulkomaalaisasioiden tietojärjestelmässä (UMA) sekä asiakasetäpuhuttelut. Ylialueellisessa toiminnassa turvapaikkayksikkö pystyy käyttämään henkilöstöään joustavasti priorisointien mukaisesti eikä esimerkiksi turvapaikkatutkintaa ja päätöksentekoa turvapaikkahakemuksiin ole sidottu tiettyyn paikkakuntaan. Turvapaikkayksikön puhuttelu- ja päätöksentekotyö on organisoitu siten, että yksiköön on perustettu 15 ylialueellista tiimiä. Kullakin tiimillä on yksiköiden tarpeiden mukaisesti oma erikoistumisalue esim. Venäjä ja IVY, Afganistan, Somalia ja Itä-Afrikka tai Turkki. Keskittämisellä sujuvoitetaan hakemusten käsittelyä ja varmistetaan osaltaan laadukas käsittely.

Laajamittaisen maahantulon tilanteessa turvapaikkayksikön ylialueellinen toiminta jatkuu eikä rakennetta tarvitse lähtökohtaisesti organisoida uudelleen. Maahanmuuttovirastossa on käytössä laajamittaisen maahantulon valmiuden henkilöstöpooli. Osana varautumistoimintaa virasto on kartoittanut henkilöstöstä vapaaehtoisia siirtymään nopealla aikataululla uusiin tehtäviin mahdollisen laajamittaisen maahantulon tilanteessa. Kyseessä ovat erilaiset tehtävät, joilla tuettaisiin turvapaikkayksikön, vastaanottoyksikön (tilannekeskus) ja asiakkuus- ja viestintäyksikön (viestintä) toimintaa laajamittaisen maahantulon tilanteessa tai muussa vastaavassa häiriötilanteessa. Lisähenkilöstöllä turvapaikkayksikön olemassa olevia toimintoja (tiimit) vahvennetaan tarpeiden mukaan. Tarvittaessa käynnistetään myös rekrytoinnit lisähenkilöiden saamiseksi turvapaikkayksikköön ja viraston muihin yksiköihin. Harkittavaksi voi tulla myös pyynnön esittäminen Euroopan unionin turvapaikkavirastolle turvapaikka-asioiden tukiryhmien lähettämiseksi Suomeen Maahanmuuttoviraston avuksi. Pyynnön esittäminen edellyttää valtioneuvoston päätöstä.

Ylijohtaja Ilkka Haahtela

Johtaja Antti Lehtinen

Asiakirja on sähköisesti allekirjoitettu asianhallintajärjestelmässä. Maahanmuuttovirasto 03.10.2022 klo 11:14. Allekirjoituksen oikeellisuuden voi todentaa kirjaamosta.

Jakelu Hallintovaliokunta